

РОЗДІЛ 5 ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 811.161,2'373.2: 82.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.2.33>

МОТИВИ ТВОРЕННЯ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ АНТРОПОНІМІВ (ПОЗИВНИХ) У РОМАНІ «ІМЕНІ СКОВОРОДИ» ВЛАДИСЛАВА ІВЧЕНКА

MOTIVES FOR CREATING PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES (CALL SIGNS) IN THE NOVEL "IN THE NAME OF SKOVORODA" BY VLADYSLAV IVCHENKO

Бегеш А.І.,

orcid.org/0000-0003-0430-2447

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови

Ужгородського національного університету

Статтю присвячено вивченню літературно-художніх антропонімів, адже одним із завдань літературної ономастики є дослідження назв героїв творів сучасних авторів, особливості їхнього творення та функціонування. Романи В. Івченка ще не потрапляли в поле зору ономастів, тому дослідження найменувань персонажів є актуальним, а мотиви творення позивних воїнів-українців заслуговують на увагу.

Наша мета – дослідити мотиви творення літературно-художніх антропонімів (позивних) українських воїнів, що функціонують у романі «Імені Сковороди» В. Івченка. Завдання – описати літературно-художні антропоніми, розкрити їхнє значення, беручи до уваги доонімну семантику, авторську характеристику та базові конотації. Методи дослідження: описовий, контекстуально-інтерпретаційний, дистрибутивний, метод етимологічного аналізу.

Доведено, що В. Івченко використовує реальний антропонімікон, при цьому творчо осмислює його, наповнює новим змістом. Він творить неологізми, майстерно переплітає і поєднує непоєднуване, тому назви його героїв зацікавлюють, спонукають до досліджень. Зосереджено увагу на характеристично-оцінній функції літературно-художніх антропонімів роману В. Івченка. Автор вдало підбирає найменування, щоб розкрити образи, віддаючи данину мовній грі та постмодернізму. Натрапляємо на перемішування найменувань із різних часових відрізків, створення паліндромів. Автор – чудовий майстер творення прізвиськ (позивних) українських воїнів. З'ясовано, що мотиваційною базою для позивних найчастіше є рід занять, вік, зовнішній вигляд, місце проживання, якась цікава подія, найменування кумирів тощо. Хорошим матеріалом для називань персонажів послужили реальні позивні воїнів-українців. Наше дослідження розширить загальне уявлення про літературно-художні антропоніми як базові складники онімної системи, які творять образ.

Ключові слова: апелятив, доантропонімна семантика, літературно-художній антропонім, мотив, позивний, прізвисько.

The article is devoted to the study of proper names of the literary heroes, because one of the tasks of literary onomastics is the study of the names of heroes in the works of modern authors, the features of their creation and functioning. V. Ivchenko's novels have not yet come into the field of view of onomastics, therefore the study of the names of characters is relevant, and the motives for the creation of call signs of Ukrainian warriors deserve attention.

Our goal is to investigate the motives for the creation of proper names of the literary heroes (call signs) of Ukrainian soldiers that function in the novel "In the Name of Skovoroda" by V. Ivchenko. The task is to describe proper names of the literary heroes, to reveal their meaning, taking into account pre-onymic semantics, authorial characteristics and basic connotations. Research methods: descriptive, contextual-interpretative, distributive, etymological analysis method.

It is proven that V. Ivchenko uses a real anthroponymicon, while creatively comprehending it, filling it with new meaning. He creates neologisms, skillfully intertwines and combines the incongruous, so the names of his heroes are interesting and encourage research. Attention is paid to the characteristic and evaluative function of proper names of the literary heroes in V. Ivchenko's novel. The author successfully selects names to reveal images, paying tribute to the language game and postmodernism. We come across mixing names from different time periods, creating palindromes. The author is a great master of creating nicknames (call signs) of Ukrainian soldiers. It was found that the motivational basis for call signs is most often occupation, age, appearance, place of residence, some interesting event, the names of idols, etc. Real call signs of Ukrainian soldiers served as good material for naming characters. Our study will expand the general idea of proper names of the literary heroes as the basic components of the onymic system that create an image.

Key words: appellative, pre-anthroponymic semantics, proper name of the literary hero, motive, call sign, nickname.

Постановка проблеми. Імена завжди приваблювали людей інформаційним наповненням. За іменем стоїть людина зі своїм характером, вдачею, темпераментом, зовнішністю, проблемами. У реальному житті людина може носити ім'я, яке зовсім їй не підходить, бо не відповідає доантропонімній семантиці. Назву для літературного героя автор підбирає так, щоб доонімне значення спрацьовувало, адже формування образу тісно переплітається з найменуванням, тому і герой, і його назва стають нероздільними.

Одним із завдань літературної ономастики є дослідження літературно-художніх антропонімів прози сучасних авторів, особливості їхнього творення та функціонування. Вдалий вибір найменувань відображає творче мислення письменника, багатство його мови, особливості стилю. Для багатьох авторів така стратегія є провідною. Не є винятком і сучасний письменник Владислав Івченко. Романи В. Івченка ще не потрапляли в поле зору ономастів, тому дослідження найменувань персонажів є актуальним, а мотиви творення позивних воїнів-українців заслуговують на увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функційно-стилістичні особливості антропонімів у художньому тексті були предметом зацікавлення Л. Белея, Ю. Карпенка, Г. Бачинської, Н. Бербер, Т. Вільчинської, О. Горбач, О. Горенко, І. Ільченко, Т. Крупеньової, О. Лавер, Г. Лукаш, М. Мельник, Г. Шотової-Ніколенко та ін. Науковці доводять, що імена стають вагомими, вони працюють на художній текст.

Романи Владислава Івченка – чудове джерело для досліджень. Для ономастів тут можна знайти величезний обсяг інформації. Оними різних розрядів мають місце на сторінках романів. Вони цікаві своїм наповненням. Не можна тут не погодитися з думкою відомого ономаста Ю. Карпенка: «Можливо не існує більш вдячного мовного матеріалу для художньо-стилістичного використання, ніж власні назви» [8, с. 61]. Але нас найбільше приваблюють літературно-художні антропоніми. Ми вже дослідили назви героїв, що функціонують у ретророманах про найкращого сищика. У статті «Символічне значення літературно-художнього антропоніма Іван Карпович Підпригора в романах Владислава Івченка» ми проаналізували назву героя, з'ясували, що в ній задовго до ген українця [5]. Стаття «Вплив середовища на формування літературно-художніх антропонімів (на матеріалі романів Владислава Івченка про найкращого сищика)» присвячена дослідженню факторів, які впливали на

зміну найменувань українців [2]. У романах та оповіданнях, які присвячені сьогоdnішнім подіям, автор за допомогою багатьох прикладів спонукає читача повернутися до українських називань, а не підлаштовуватися під російські. Ми зосередили увагу на творенні літературно-художніх антропонімів (позивних) воїнів російсько-української війни, які функціонують у збірках оповідань «Книги втрат і нестач» та «Після 24-го» [3; 4]. «Автор вміло поєднує сучасність з архаїкою, міфи з реальністю, сміливо експериментує, вдумовує, одним словом – дарує читачеві постмодерні твори» [3, с. 297]. В. Івченко використовує реальний антропонімікон, творить неологізми, майстерно переплітає і поєднує несподіване, тому назви його героїв зацікавлюють, спонукають до досліджень.

Постановка завдання. Наша мета – дослідити мотиви творення літературно-художніх антропонімів (позивних) українських воїнів, що функціонують у романі «Імені Сковороди» В. Івченка. Завдання – описати літературно-художні антропоніми, розкрити їхнє значення, беручи до уваги доонімну семантику, авторську характеристику та базові конотації. Методи дослідження: описовий, контекстуально-інтерпретаційний, дистрибутивний, метод етимологічного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Роман В. Івченка «Імені Сковороди» визнали критики. Всеукраїнський рейтинг «Книжка року – 2023» назвав роман лауреатом у номінації «Жанрова література». Головним героєм роману В. Івченка «Імені Сковороди» є Сашко Вишня. Звичайний хлопець, який формується в хаосі війни, допускає помилки, вчиться ненавидіти та любити, стає бійцем окремого загону ментального захисту, що займається пошуком та знищенням російських чудовиськ. Персонаж має гарне ім'я Олександр (Олександр – 'мужчина' – 'захисник людей', 'мужній' [11, с. 261]) та чудове українське прізвище Вишня (вишня – 'символ світового дерева, життя; символ України, рідної землі; матері, дівчини-нареченої' [10]). Доантропонімна семантика найменувань спрацьовує в тексті: герой захищає рідну землю. Цікавим є також ім'я по батькові Одісейович, яке зразу привертає увагу тому, що не належить до української антропосистеми. Герой дає пояснення: «*Батька звали Одісеєм. Дідусь був палким шанувальником античності, то сина назвав Одісеєм, а доньку – Кассандрою*» [7, с. 8]. З іменем міфічного героя Сашка пов'язують численні пригоди, обидва персонажі – люди бурхливих періодів історії. Як і Одісей, Сашко славився розумом, рішучістю,

кмітливостю та хитрістю. Відомо, що Одисей сердив богів, а Одисейович буде схожим. Не випадково його робота – боротьба з особливими ворогами – чудовиськами. Крім цього, герой мандрує, проходить свою *одісею*. Відомо, що одісея – це ‘тривалі мандри чи блукання з різними пригодами; від назви однойменної поеми напівлегендарного давньогрецького поета Гомера (6 ст. до н. е.)’ [6, с. 828]. Як бачимо, ім’я по батькові також несе багато інформації. Бійці залишили йому позивний Одисей, але він не прижився («Він сам спочатку був Одисеем, але слово виявилось заскладним для побратимів з тероборони, простим дядькам, які про жодну античну міфологію не чули. То почали називати Єнісеєм. Це була якась пацавата кацапщина, то Сашико став Вишнею, за своїм прізвищем. Не так, щоб дуже ок, але все ж краще за Єнісея» [7, с. 19]). Йому не подобалося, що він народився в Москві, хоча «в столиці тюрми народів прожив лише шість днів і далі був перевезений до Оклункова, де і зростав на нашій, богом даній, українській землі» [7, с. 8]. А тут ще називати стали Єнісеєм (назва сибірської ріки), тому не хотілося нічого російського. Бійці, за пропозицією Божени, стали називати його Радаром (радар – ‘те саме, що радіолокатор’ [6, с. 1194]), хоч Саша був проти такого позивного. Після травми голови Сашко отримав здатність відчувати чудовиськ. Карлсон пояснює: «Ушкодження голови ушкодило і оболонку, яка зазвичай заважає людям відчувати чудовиська. В тебе вона прорвалася, ось тому ти і став Радаром» [7, с. 39]. Сам персонаж не бажає бути радаром, витратним матеріалом, тупим пристроєм. Йому весь час здається, що над ним насміхаються, вимовляючи це рабське ім’я («Досить цієї дурні, досить терпіти зневагу. Радар! Це ж треба так назвати людину, у якій по батькові – Одисейович! Його принижували в загоні з самого початку! Його за людину не вважали, а він терпів і волів не помічати! Але тепер досить! Стоп! Він починає нове життя...» [7, с. 279]). Він також розуміє, що ризикує життям, але бореться за Україну («Хороший радар, що відчуває чудовиськ, на вагу золота!» [7, с. 149]). Божена називає його «просто таки чудовим радаром». Як бачимо, позивний герой отримав через свою унікальність знаходити ворогів, а це стало його роботою. Відбулася одночасна онімізація апелятива та присвоєння йому статусу літературно-художнього антропоніма. Сам Радар незнайомим походження позивного подає по-своєму: «Радченко Артем Романович, якщо з прізвища узяти лише перший склад, а з імені і по

батькові лише перші літери, то вийде Радар» [7, с. 254]. Зрештою персонаж звикне до свого позивного, а після «зустрічі» з Григорієм Савичем навіть гордитиметься ним («Григорій Савич благословив тебе. Тепер ти не просто обладнання, а справжній вояк загону імені Сковороди. – Справжній? – Так. Ти заслужив. Григорій Савич це підтвердив. – Дякую. – Якщо хочеш, можеш змінити позивний. Маєш право обрати будь-який. – Ні, не хочу. Радар читається в обидві сторони однаково, ну в кого є ще такий позивний?» [7, с. 403]). Відчитуємо тут особливу авторську гру з найменуванням. Насправді, ми майже не натрапляли на паліндромні утворення авторських найменувань. В. Івченко вміє дивувати. Від позивного Радар закохана Анюта утворила пестливе ім’я Радя. Божена дивується: «Радя? – Я називаю його Радя. Демобілізованим же можна без позивних? – Ну хоч не Родя, хоча все одно смердить якоюсь достоевщиною» [7, с. 454]. Може вона й має рацію, але в основі цього імені є корінь рад, від якого утворюються слова радість, радіти, рада, радитись тощо, а всі вони мають позитивний заряд. Ю. Карпенко писав, що «ім’я літературного персонажа важить у створенні цього персонажа письменником» [9, с. 15]. У подорожі в XVIII століття Сашка називатимуть Одисейком (від імені по батькові). Здрібніло-пестливий варіант імені вказує на юний вік героя і любов до мандрів.

Командиром загону імені Сковороди була Божена. Героїня нагадує воїна-амазонку, жінку-войовницю, рішуче налаштовану, вперту і незворушну. Радару вона зразу сподобалася. Він називає її жінкою з характером, залізною жінкою («Божена суворо дивилася на нього. Сашку подобалися жінки з характером. І ця Божена була дуже сексі в образі суворой пані» [7, с. 18]; «Божена була залізна, в неї нічого не могло тремтіти» [7, с. 72]; «В Божені була якась природня здатність командувати» [7, с. 117]). Рідковживаним серед українців іменем Божена автор назвав героїню не випадково. «Слов’янське ім’я Божена виникло серед чехів у XII ст., а звідти перейшло до поляків. Схоже, що утворено його від застарілого пасивного дієприкметника *bozena* з первісним значенням ‘обдарована Богом’, ‘благословенна’ [13, с. 375]. Насправді бійці загону, у тому числі й Сашко, називають її богинею («Ох, яка жінка! Богиня помсти! Сашко був у захваті» [7, с. 145]; «Скіф трохи розгублено дивився на неї. Виглядало так, наче Божена й народилася з шаблею у руках. Богиня, справжня богиня!» [7, с. 271]; «Прибігла Божена, збуджена боєм, з автоматом, схожа на богиню війни» [7, с. 433]).

Бійців загону Божени називали мисливцями за прикладами, а її – крутою отаманшею. Цікаву назву для Божени-командира придумав Радар – командка. Трохи відчутне іронічне ставлення автора до використання фемінітивів (*«Ну, командирка звучить погано, чується якась «дирка». В командині чується «диня», що наче й смачно, але ні в тин, ні в ворота. Командеса – занадто гламурно. Тоді можна скористатися тим самим суфіксом «-к-», але не чіпляти його до патріархального «командира», а до кореня «команд». Командка – командир жіночої статі, хіба погано?»* [7, с. 454]). Сашко побачив схожість Божени з порнозіркою Холлі Велін, але Дід заборонив йому фантазувати на цю тему: *«Божена – наш командир. Вона схожа лише на богиню війни. Крапка»* [7, с. 351]. Не випадково Божена буде вірною помічницею Сковороди.

Вичурне ім'я матиме мала наркоманка, яку підбере Божена (*«Як тебе звати? – Анюта. Ну, мамка назвала Анабеллой, але я – Анюта»* [7, с. 54]). Повне ім'я у звичайному українському середовищі не прижилося, тому розмовний варіант імені Анюта для луганчан (Анюта з Рубіжного) – норма.

Найкращими друзями для Сашка будуть бійці загону Дід та Карлсон. Зрозуміло, що це їхні позивні. Сашко думав, що позивні вибирають якісь героїчні, а тут – Карлсон. Та Влад-Карлсон пояснив: *«Бо я в міру вгодований чоловік у розквіті сил»* [7, с. 17]. Виходить, що назву отримав за зовнішнім виглядом. Персонаж Дід має життєвий досвід, є найстаршим у команді, відповідно й отримав позивний. Переміщення в часі та просторі заставить автора змінити його ім'я на Полідевка. Це ім'я міфічного героя, учасника походу аргонів, визволителя сестри Єлени. Дід і Карлсон товаришували, умовно їх можна назвати братами Полідевом та Кастором. Кастор (Карлсон) був смертним, а Полідевк (Дід) воюватиме за двох. У басистого майора Карацуби справжнє прізвище видається казковим (*«Сам був такий високий та бравий, обвішаний новенькою амуніцією, схожий на героя якогось епосу»* [7, с. 101]). У ході різних подій Сашко знайомиться з бійцями та їхніми позивними. Мотиви виникнення позивних були найрізноманітніші. Боець Заєць отримав позивний через те, що коли ображався, починав рухати носом і верхньою губою, як заєць. А боець Царенко привіз із дому величезний кубинський мішок із речами, позивний отримав через мішок (*«Ну мужики, коли побачили мішок з кубиними манатками, так і назвали його – Куба»* [7, с. 254]). Водій Журенко

сам подає інформацію про свій позивний: *«У мене прізвище Журенко. Але Жур – то майже Жмур, ... то став Жиром»* [7, с. 254]. Командир місцевої тероборони Ігор має позивний Скіф – народжений степом; походить від назви давніх племен. Часто бійців називали іменами героїв кінофільмів: Бонд, Фантомас. Зі зміною ситуації, статусу міг змінюватися й позивний, як наприклад, у командира Фанти (*«А чому Фанта? – Ну він спочатку був Фантомас. – Фантомас? – Це герой французького серіалу... – Та я знаю. – Фантомаса грав Жан Маре, Фанта на нього схожий. Тому став Фантомасом. Але зі штабу бригади сказали, що нехай рядові бісяться, а командир має бути з серйозним позивним, бо це війна, а не кіно. Тоді він скоротив і став Фантою. Цей позивний у бригаді схвалили»* [7, с. 293–294]). Як бачимо, прийняття рішення щодо найменування було за бригадою. Боець Джава отримав назву за видом озброєння, хоча справи з ним не мав, але дуже точно підбирав мішені з ручного гранатомета РПГ-7 (*«Чому Джава? – Від джавеліна. ...Про джавеліни ми тоді лише чули, в руках не тримали, але Джаву так назвали»* [7, с. 412]). Викликають деякі асоціації позивні Апач (веб-сервер) та Нео (новий), але автор пояснень не дає. Давній знайомий Сашка, який був фанатом групи «Айсі-Дісі», має прізвище Айсик. Боець із позивним Кочегар дає пояснення стосовно прізвища: *«Двадцять п'ятого увечері я сюди приїхав, а двадцять шостого тут вже почало палати. Тоді мене Кочегаром і прозвали. Бо розкочегарив добряче»* [7, с. 426]. Серед загинувших бійців загону імені Сковороди були Дімон, Овес Соломович, Петя, Око. Назви викликають різні асоціації, але авторської підказки немає. Розмовні варіанти Дімон та Петя могли бути формами реальних імен, але необов'язково. Персонаж Око, ймовірно, був «очима» загону.

Натрапляємо в романі на модель ім'я + ім'я по батькові. Так автор здебільшого називає старших людей, а також представників ворожого табору: Іван Петрович, Роман Петрович, Геннадій Борисович.

Найменування полковника Лизогуба відтворює доантропонімну семантику: любив цілуватися в губи з чоловіками (*«Сковорода підвівся, а Лизогуб несподівано кинувся до нього і встиг поцілувати в губи»* [7, с. 194]). Це прізвище хотів змінити його брат (*«Вже і прізвище змінювати збирався, бо Лизогуб – то по-мужицьки, генералу треба щось пристойніше. Мабуть, став би Лизогубським чи просто Губським. Але спіткала його нагла смерть»* [7, с. 181–182]). Відомо, що

на формування найменувань найперше впливали суспільно-політичні чинники, тому українські імена та прізвища зазнавали змін, українці ганьбилися їх носити. Зміни в суспільстві вимагали зміни найменувань.

У постмодерному творі автору вдається поєднати різні стильові тенденції, часткову опозиційність до традиції, «позачасовість і позапросторовість зображення, епатажність, зміну функцій автора та героя, культ незалежної особистості, потяг до архаїки, міфу, колективного позасвідомого, прагнення поєднати істини різних націй, культур, релігій, філософій, іронічність, пародійність тощо» [12, с. 288]. Автор вдало перемішав героїв з різних часових відрізків, а їхні найменування наділив відповідною інформацією. Важливе місце серед персонажів займає Григорій Сковорода, іменем якого названий особливий загін. Сашко зі школи мало що знав про Сковороду, хоч «прізвище пам'ятав, бо смішне». З інтернету довідався трохи ще: *«Якийсь дивак, вештався Україною і щось вигадував»* [7, с. 32]. Божена пояснить йому, що Григорій Савич був мисливцем за чудовиськами. Здивований Сашко не знайде жодної інформації про чудовиськ у біографії філософа, а Карлсон доповнить слова Божени: *«Ну, таке враження русня і хотіла створити. Сковорода ж – істинний український герой, про нього хоч бойовики знімай! Козацюра плюс європейська освіта! Його б на Дикий Захід. Був би крутий вестерн. А русня перетворила його на дурника, який прибацані віршики писав і діток вчив. Хоча Сковорода цього не любив, він чудовиськами займався! Та так, що ми і наш загін його іменем назвали!»* [7, с. 197]; *«Сковорода – герой, чудовиськ нищив, за Україну боровся!»* [7, с. 199]. Сковорода допомагає бійцям загону, а також зустрічає їх після смерті. Він воює з бароном Балтикою і його потворами, його погляду бояться, у його голосі *«був метал, гостріший, аніж лезо найкращої сталі!»* [7, с. 383]. У цьому історичному періоді він матиме ім'я Капуста – богослов Капуста. Цікавим видається те, що автор оживив доонімну семантику літературно-художнього антропоніма Григорій Савич, тому з цілком нейтрального найменування воно стало характеристичним. Ім'я Григорій, що походить з грецької мови, означає 'не сплю', 'пильную' – 'невсипущий, пильний, бадьорий' [11, с. 93]. Саме таким змальований герой. Ім'я по батькові Савич (від Сава) – 'представник народу сабів у Фрігії'; 'дід', 'старий' [11, с. 319]). Виходить, що Григорій Савич – пильний представник народу. Відомий ономаст Л. Белей писав: «Всякий літературно-ху-

дожній антропонім, навіть якщо це ім'я чи прізвище реальної особи, творчо осмислюється письменником. ...традиційна антропонімічна форма наповнюється новим змістом» [1, с. 15]. Сашко вірить у надприродну силу Сковороди, думає про те, що Савич зможе воскресити весь загін після перемоги. На що Дід відповідає: *«Радаре, Савич був великою людиною, то не треба наплюжити його пам'ять якоюсь антинауковою маячнею»* [7, с. 348].

Літературно-художній антропонім Бар-Кончалаба ми назвали мандрівним, бо мандрує сторінками романів про Івана Карповича Підпригору, у романі «Третій фронт» та ін. Бар-Кончалаба – професор, який досліджує чудовиськ (*«Мудак, але свою справу знає»* [7, с. 122]). Дивним є його найменування, про це ми вже писали у статті «Вплив середовища на формування літературно-художніх антропонімів (на матеріалі романів Владислава Івченка про найкращого сищика)» [2]. «У романі «Одіссея найкращого сищика республіки» натрапляємо на оказіональний літературно-художній антропонім Бар-Кончалаба Телеграф Котигорошкович. В. Івченко в одній назві об'єднав непоєднане – утворив найменування в дусі постмодернізму. Професор Бар-Кончалаба має ім'я Телеграф, що вказує на прогрес у розвитку цивілізації, по батькові – Котигорошкович – на зв'язок з українською міфологією» [2, с. 211]. У цьому романі Бар-Кончалаба був професором таємної географії та монстрології. У романі «Імені Сковороди» фігуруватиме аббревіатура Бе-Ка-Зе (Бар-Кончалаба Захист) за іменем персонажа та його формуванням спеціальних загонів захисту від ворогів-чудовиськ.

Літературно-художній антропонім барон Балтика також належить до мандрівних, бо функціонує в романах про найкращого сищика та в романі «Межа Невади». Це персонаж, який створює чудовиськ з людей. Він тримає в страху всіх довкола, тому його називають Батьком чудовиськ, Володарем Найбільших Див цього світу, славетним бароном Балтикою. Саме Сковорода та його загін ліквідують Балтику разом із його чудовиськами (*«Але в цих землях ніколи не терпіли чудовиськ, завжди вбивали їх»* [7, с. 389]). Стосовно найменування Балтика маємо тоненьку ниточку, щоб зробити висновок: барон походив із території Балтії (*«І ти, і я знаємо, що тебе народила у підворотті портова шльондра, а титул ти купив у Ревелі»* [7, с. 379]). Відомо, що Ревель – колишня назва Таллінна, столиці Естонії. Чудовисько Звір роздирає людей та їсть їхні серця, так само розірве і свого творця Балтику (*«Це був кремезний*

чолов'яга, весь наче із брил, складений з потужних м'язів, що горбилися і на руках, і на ногах, і на плечах, і на спині. ...У чоловіка була довга кудлата борода і таке саме волосся. З-під нього пробивався геть божевільний блиск очей» [7, с. 373]). Як і барон Балтика, так і його чудовиська служили імперії зла. Роман «Імені Сковороди» поєднує повномасштабну війну з фантастичною складовою. Загін ментального захисту буде полювати на химерні ворожі розробки. Герої нищитимуть чудовиськ разом із російськими культурними надбаннями. Вбивчі технічні розробки названі російськими символами, пам'ятниками тощо, тому персонажі непогано знешкоджують їх, бо все вороже викликає ненависть. Більшість із чудовиськ є енергетичними істотами, які утворюються з болісних емоцій людей: Маріупольська викрадачка, Бучанські хапуни («Воно робило засідки в підвалах, приманювало людей, ...хапало, затягувало в підвал і бивало» [7, с. 222]), Вогняний одесит («Одною з розробок був пристрій, який назвали «Вогняним Одеситом», на честь людей, спалених в одеському Будинку профспілок» [7, с. 156]), Бурятські запеченці (чудовиська, що виникли на місці згорілого танка з бурятами). У їхньому складі є топонім, який вказує на місце походження оніма. Серед назв чудовиськ виділяються Іншогубець («Іншогубець, пристрій для навіювання суїцидальних думок» [7, с. 91]), Аспушкін (А.С. Пушкін), призначений для дистанційних вибухів у приміщеннях, енергетичне чудовисько з елементами робота. Чудовиськ називали іменами відомих людей («Бо для русні цей Пушкін – кумир. Їм було важливо, щоб українців вбивала потвора з його обличчям» [7, с. 122]), Паулос – людина-чудовисько («Виробляв спеціальне випромінювання, яке впливало на свідомість людей» [7, с. 231]). Кавунозаври («смертоносні чудовиська, які можуть маскуватися під кавуни. Русня розробила їх пару років тому» [7, с. 273]). Сірень-4 – фрязінський виріб у вигляді дівчат,

який мав впливати на свідомість вояків шляхом занесення в організм спеціальних хробаків.

У текст роману автор, до речі, не вперше, впливає своє ім'я. Сашко дізнається, що про пригоди загону Сковороди хтось пише оповідки. Карлсон йому розповідає про не дуже відомого письменника, який хотів написати про загін книгу: «Та є один письменник, Владислав Івченко, з Сум» [7, с. 200]. Боєць Джава знає про такий загін: «Та кажу ж прочитав в інтернеті! Є такий письменник, Владислав Івченко, у нього цілий цикл оповідань про ваш загін! Але я думав, що він все вигадав. Ви що, не знаєте, що він про вас пише?» [7, с. 414]. Сашко навіть думає, що з Івченком треба розібратися. Відомо, що найкращий сищик імперії Іван Карпович Підпригора із серії пригодницьких романів також жалівся на В. Івченка за нібито викрадання історій. Як би там не було, але читачі отримують від «скромного» автора чудові твори, він давно вже став відомим.

Висновки. Як бачимо, найменування для своїх персонажів В. Івченко запозичає з реального антропонімікону, при цьому творчо осмислює, наповнює новим змістом. Автор – чудовий майстер творення прізвиськ (позивних) українських воїнів. Ми дослідили мотиваційну базу позивних. Найчастіше літературно-художні прізвиська утворюються за родом занять, віком, зовнішнім виглядом, за місцем проживання, за якоюсь цікавою подією, за іменами кумирів. Натрапляємо на вдаль перемішування найменувань із різних часових відрізків, створення паліндромів. Хорошим матеріалом для найменувань персонажів послужили реальні позивні воїнів-українців. Наше дослідження розширить загальне уявлення про літературно-художні антропоніми як базові складники онімної системи, які творять образ. Перспективою подальших розвідок є дослідження літературно-художніх антропонімів із роману В. Івченка «Два пасинки митрополита».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 176 с.
2. Вереш А. Вплив середовища на формування літературно-художніх антропонімів (на матеріалі романів Владислава Івченка про найкращого сищика). *Актуальні питання гуманітарних наук* / редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Випуск 83. Том 1. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 206–212.
3. Вереш А. Літературно-художні псевдоніми воїнів-українців (за романом «Книга втрат і нестач» Владислава Івченка). *International scientific-practical conference "Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World"* (March 24–25, 2025). Vol. 1. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. С. 297–301.
4. Вереш А. Роль літературно-художніх антропонімів у формуванні свідомості українців (на матеріалі збірки оповідань «Після 24-го» Владислава Івченка). Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики,

правила, перспективи: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 68–71.

5. Вегеш А. Символічне значення літературно-художнього антропоніма *Іван Карпович Підпригора* в романах Владислава Івченка. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. На пошану Василя Добоша, доктора філологічних наук, професора (до 100-річчя з дня народження). Ужгород: ПП Данило С.І., 2024. Випуск 2 (52). С. 18–25.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

7. Івченко В. Імені Сковороди. Київ: Темпора, 2023. 460 с.

8. Карпенко Ю.О. Про літературну ономастику: Міркування на базі твору Ліни Костенко «Коротко – як діагноз». Літературна ономастика: зб. статей. Одеса: Астропринт, 2008. С. 61–70.

9. Карпенко Ю.О., Мельник М.Р. Літературна ономастика Ліни Костенко: Монографія. Одеса: Астропринт, 2004. 216 с.

10. Потапенко О. І., Дмитренко М. К. Словник символів. URL: <https://studfiles.net/preview/5252915> (дата звернення: 11. 12. 2024).

11. Трійняк І.І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 509 с.

12. Універсальний літературний словник-довідник / Оліференко С.М. та ін. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 432 с.

13. Чучка П.П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород: Ліра, 2011. 432 с.